

Commemoratio

Nagy András (1899–1974) emlékezete

Százhusz éves volt Mózes, amikor meghalt; látása nem gyengült meg, és nem hagyta el az életerejét.

5Móz 34,7

A százhusz évvel ezelőtt született Nagy András teológiai tanár hetvenöt évesen halt meg ugyan, de – akárcsak Mózesnek – neki is megmaradt az éleslátása, amellyel úgy világított rá életünk lényegére, hogy ma is útbaigazítást jelent.

A Kolozsvári Theologia Fakultásának nem a leghíresebb, de legnagyobb hatású tanárára már többször is emlékeztünk az 1989-es változás óta. Elsősorban két ma is élő, közvetlen tanítványa, Bustya Dezső és Kozma Zsolt írt és tartott róla ismételt megemlékezést.¹

Most, Nagy András születésének százhuszadik évfordulóján egy Barth Károlynak, a híres svájci teológusnak írt leveléből közlünk részleteket, hogy írójának mózesi éleslátásáról tanúskodjék. A levél szövegéhez csatolt lábjegyzetekkel aláhúzni kívánjuk Nagy András e levélben is tanúsított bölcsességét, személyiségének varázsát. A levéllel akár Barth Károlyra is emlékezhetünk, aki ötven éve halt meg, a teológiában út-

¹ Ld. Kozma Zsolt: Nagy András 1899–1974. In: uő (szerk.): *Akik jó bizonyosságot nyertek. A Kolozsvári Református Theológia tanárai 1895–1948*. Kolozsvár 1996, 383–401. Uő: *Nagy András, ösztönvetségi gondolkozásunk meghatározója*. (Kézirat. Elhangzott a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetben, Nagy András születésének 100. évfordulóján. Az *Akik jó bizonyosságot nyertek* című kötetben megjelent tanulmány rövidített és átdolgozott változata.) Uő: Nagy András. In: Tonk Mária (szerk.): *Erdélyi református naptár a 2004. évre*. Erdélyi Református Egyházkerület, Kolozsvár 2003, 124–131. Uő: *Huszadik századi professzorok a Kolozsvári Teológián*. (Kézirat előadás, amely Pápan hangzott el 2017. febr. 17-én; ld. ennek *Nagy András* című részét. Kozma Zsolt – Tunyogi Lehel: *Mérlegen. Önéletrajzi beszélgetések DVD melléklettel*. Exit Kiadó, Kolozsvár 2017, 65., 67., 72–73. Bustya Dezső: *Dr. Nagy András professzor emlékezete (1899–1974)*. In: *Református Szemle*, XCII. (1999/5), 323–324. Ld. még Nagy András (1899–1974). In: *Az Út*, XXX. (2004/3), 154–156. Ez utóbbi részleteket közöl Nagy András *A felülről való békeség* tanulmányából, amely a következő kiadványban jelent meg: *Az idő határán*. Dolgozatok a református teológiai tudományok köréből, 21. Az Erdélyi Református Egyházkerület Kolozsvári Theol. Fakultásának tanárai, Kolozsvár 1946, 54–62. (Szerk.)

törőnek számító első nagy műve pedig, *A Római levél magyarázata*² kerekén száz évvel ezelőtt jelent meg.

A Barth Károlynak írt levél

Cluj–Klausenburg–Kolozsvár, 1966. május 24-én

Mélyen tisztelt, kedves Professzor úr,
szeretett hittársam a Jézus Krisztusban,

írás helyett mennyivel inkább és szívesebben kérnék Öntől egy órányi beszélgetést, hogy köszönthessem Önt mint Istentől megáldott nyolcvan évest, hogy a mi Mennyei Atyánknak az Ön életéért, munkásságáért, hatásáért, szolgálataért és útmutatásáért, s egyúttal az Ön baráti mellénk állásáért mondott hálám Önnek személyesen is kifejezhessem. – Ám a hyperbolák helyett, amelyekkel az Ön munkásságának értékét úgysem lehet maradéktalanul jellemezni, csupán néhány szerény visszaemlékezésre szorítkozom, amelyek engem az Ön iránti hálára és tiszteletre köteleznek.

Közel negyven évvel ezelőtt (1928-ban) kaptam meg Öntől, az Ön személyes, baráti ajánlásával az Ön addig megjelent munkáinak egy-egy példányát, amivel Ön engem, a falusi lelkipásztort tanulmányozásra ösztönzött, még ha ez a tanulmányozás csak az Ószövetség területére szorítkozott is. [...]

Hálát adok Istennek, kedves Professzor úr, hogy 1936. október 4-én, a kolozsvári Fakultás évnyitóján, az Ószövetségi tanszékre történt beiktatásomon, amikor „Az Úr szenvedő szolgálójáról” szóló székfoglalómat tarthattam, Ön is jelen volt. [...]

Akkor Ön, kedves Professzor úr, annak az iskolai évnek a kezdetén több előadásban és beszélgetésben szólt nekünk „Isten kegyelmi kiválasztásáról” – méghozzá felejthetetlenül. Az akkori tanári kar, az Ön iránti elismerés és elkötelezés szerény jeléül a Fakultás tiszteletbeli professzorává választotta Önt, s a tanárokkal együtt Ön saját kezűleg emlékfát (egy rezgőnyárfát) ültetett a teológiai fakultás kertjében. Az a fa – sajnos – kiszáradt, de az Ön bizonyágtétele által az ige mélyebben és tartósabban plántáltatott a szívekbe és elmékbe.³

Tizennégy évvel ezelőtt Tavaszgy Sándor, az Ön barátja is elhunyt az Úrban. És még mennyi gyász van körülöttünk!⁴

De a mi Istenünk beszéde örökre megmarad = Debar 'Elohéjnu jáqum le'ólám, – fel fog támadni! Tudjuk, hogy az ő tanúi is fel fognak támadni.⁵

² Karl Barth: *Der Römerbrief*. G. A. Bächlin, Bern 1919.

³ A fa kiszáradására történő utalás akár ki nem mondott irónia lehet, mint ahogy a Barth erdélyi kritikussai ezt később – akár mint anekdotát – szívesen emlegették.

⁴ Nagy András életében soha nem múlt el a Zsolt fia halála (Debrecen, 1953) miatti gyász, amelyet tetézett a román kommunista rendszer azzal, hogy nem engedte őt kiutazni saját fia temetésére.

Az akkori (1936-os) tanári kar hat tagja közül Nagy Géza, Imre Lajos, Gönczy Lajos (s maga Tavaszy is) 1948-ban hatvan évesen nyugdíjba ment, míg mi ketten: Maksay Albert és én 1959-ig folytathattuk tanári munkánkat, azóta mi is nyugdíjban vagyunk. – Ön tehát, kedves Professzor úr, „ fiatalabb” nálunk, hiszen Ön csak két évvel ezelőtt vonult vissza⁶ [...].

Még sorolhatnám, s szívesen sorolnám is azokat a tényeket, amelyekért én Önnek köszönetet mondhatnék. Bizonyára sokan meg is tették ezt – tanítványai és „ellenfelei” egyaránt. [...] Ön sokat írt, és nemcsak megszólalt bizonyos életkérdésekben, hanem a mi Istenünk beszédének, az Úr igéjének szorításában, a Szentlélek indítására, saját felelősségére, életét is veszélyeztetve állást foglalt és állásfoglalásra késztetett milliókat, többek között, amikor kimondta: „résistez! résistez!” (1938). Későbbi események közepette szívesen hallottunk volna Öntől egy hasonló, a szenvedő emberek érdekében kimondott „résistez!”-t.⁷

A „Természet és kegyelem” körül kibontakozó éles vita is megrendített minket. Am ami történt, nem történhetett másként. Az a párharc – következményeiben – ma is folytatódik, még ha más viszonyok között is, sőt, tovább is folytatódni fog. Talán csak Kálvin maga dönthetne ebben a vitában. S amit mi e téren hibázunk, azt Isten majd kijavíthatja, s ki is fogja javítani.⁸

A Berntől Safenwilen keresztül Bázelig vezető út hosszú és kanyargós volt, sokszor úttalan kanyarulatokkal, de amelyek az Ön lépései és csapásai nyomán járhatóvá váltak. Sokan eltanulták az Ön jelzéseit és nyomait, de kevesen sajátították el az Ön szelíd alázatát és istenfélelmét. Sokan félreértették Önt – kevésbé dominicanus-nak mint inkább Domini canis-nak⁹ tartották. De Ön ezeket mind átvészelte, mert szünetek és szabadságolások nélkül végig a Szentlélek

⁵ Azt, hogy Istenünk beszéde „mindenkor fel fog támadni” (Ézs 40,8) egyes-egyedül Nagy András erőteljes, ihletett tolmácsolásában olvashatjuk, minden ismert bibliafordítás az elterjedt, „örökre megmarad” változatot ismétli.

⁶ Ismét a Nagy Andrásra jellemző finom irónia! Hiszen Barth valójában 13 évvel öregebb volt nála, de valahogy el kellett mondania nemcsak az ő személyes hátratételét, hanem teológiai és egyházi közéletünk súlyos veszteségét, amelyet a kommunista és magyarellenes államhatalom azzal követett el, hogy legtudósabb, legbátrabb kiállású embereinket 1948-ban és 1959-ben hatvanéves korukban nyugdíjba kényszerítette. Bár félő, hogy ehhez a rejtett iróniához Barth Károlynak aligha volt „antennája”.

⁷ Ez az utolsó mondat már kevésbé rejtett, szinte nyílt utalás arra, hogy Barth Károly nem foglalt nyilvánosan állást az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc mellett, sőt – sok teológus és nem teológus kortársának unszolása ellenére – meg sem szólalt. Ez az akár „cinkosnak” is nevezhető hallgatás akkor is, ma is mindenkinek fáj.

⁸ Itt is van egy szelíd „oldalvágás”: utalás arra, hogy Barth – a reformatori teológia nyomán – úgy tekintett minden, a „természet” (humánus) kategóriájába tartozó kérdésre, mint amelyet a „kegyelem” (Isten mentő szava) félretett, „lenullázott”, még az ebbe a kategóriába sorolt „nemzet” kérdésére is. Márpedig azt az erdélyi református teológia fő nyomonvonásában járó főembereink pozitív erkölcsi fogalomként teológiailag is védték. Nagy András nemzeti elkötelezettsége pedig egyenesen példamutató volt.

⁹ Magyarul: kevésbé az Úr emberének, mint inkább az Úr kutyájának.

iskoláját járta; így válhatott képessé arra, hogy – súlyos belső harcok árán – félretegye azt, ami pusztán ártalmas emberi szó.

Köszönöm Istennek, a Teremtőnek, a Megváltónak, a Vigasztalónak, a mi Atyánknak és szolgálatunk Urának, hogy Önt nekünk ajándékozta. Istennek hála, hogy Ön – van! [...] Adja a szolgálat Ura, kedves Professzor úr, hogy továbbra is jó egészségnek örvendjen, felüdülést, munkaerőt és munkakedvet nyerjen egy még hosszú életalkony idejére. Tartsa meg az Ön megvidámító kedélyét sok szenvedő ember vigasztalására, és tegye továbbra is képessé Önt arra, hogy az igehirdetésre néző isteni ige hűséges tanúja maradjon. [...]

Az egy hit közösségében, az Ön jól-létéért imádkozva hálásan köszönti Önt tiszta szívből, az Ön tisztelője,

Nagy András

* * *

Juhász Tamás

Dr. Nagy András közleményei*

Önálló kötetek

- Jeremia és kora. Tanulmány az ótestamentumi kijelentés köréből.* Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet Részvénytársaság, Cluj–Kolozsvár 1929, 72 old. [Magántanári dolgozat.]
- A váltság gondolata az Ótestamentumban.* Ifjú Erdély, Kolozsvár 1945, 272 old. [Doktori dolgozat.]

Református Szemle

- Gazdag ember. Levél Bázelyból.* [A svájciak lelki gazdagsága.] 1922, 116–118.
- Vasárnapi iskolai vezető tanfolyam Marosvásárhelyen.* [Váradai Alberttel.] 1925, 559.
- Levél az egykori bázeli diákokhoz.* 1939, 341–343.
- Külföldi hittestvéreink látogatása.* [Stähelin, Richard svájci lelkész látogatása.] 1939, 343–348.
- Az Úr a föld. Jelentés a Magyar Református Külmissziói Szövetség 1939–1940. évi munkatervéről.* 1941, 70–71.
- Kállay Kálmán: Új zsoltsárfordítás.* [Az énekeskönyvi zsoltsárszövegek megalapozása. Könyvismertetés.] 1941, 360–361.
- Dr. Gantenbein, Burkhard. (1860–1942).* 1942, 116–121.

* Az összeállított jegyzék forrásai: Bak Ágnes: *Az Út folyóirat repertórium. 1915–1944, 2001–2006.* Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet, Kolozsvár 2016. Kozma Zsolt: *A Kálvinista Világ és a Kiáltó Szó repertórium.* Erdélyi Református Egyháztörténeti Füzetek 11. Kolozsvári Református Teológiai Akadémia, Kolozsvár, 2003. Kozma Zsolt: *A Református Szemle repertórium. 1908–2012.* Erdélyi Református Egyházkerület, Kolozsvár 2015.